

การนำเสนอรูปแบบของกระบวนการสร้างเครือข่ายการเรียนรู้
สำหรับการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้

นางสาว วิมลลักษณ์ ชูชาติ

สถาบันวิทยบริการ
วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาครุศาสตรบัณฑิต
สาขาวิชาพัฒนศึกษา ภาควิชาสารัตถศึกษา
บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
ปีการศึกษา 2540
ISBN 974-637-362-5
ลิขสิทธิ์ของบัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

**PROPOSED PROCESS MODELS OF LEARNING NETWORK
FOR FOREST RESOURCES CONSERVATION**

Miss Wimollak Chuchat

**A Dissertation Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements
for the Degree of Doctor of Philosophy in Development Education**

Faculty of Education

Graduate School

Chulalongkorn University

Academic Year 1997

ISBN 974-637-362-5

หัวข้อวิทยานิพนธ์

การนำเสนอรูปแบบของกระบวนการสร้างเครือข่ายการเรียนรู้
ในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้

โดย

นางสาววิมลลักษณ์ ชูชาติ

ภาควิชา

สารคดีศึกษา

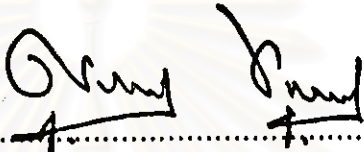
อาจารย์ที่ปรึกษา

รองศาสตราจารย์ ดร.ชนิตา รักษ์พลเมือง

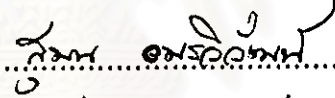
อาจารย์ที่ปรึกษาร่วม

อาจารย์ ดร.เสีลาภรณ์ บัวสาย

บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย อนุมัติให้วิทยานิพนธ์ฉบับนี้เป็นส่วนหนึ่งของ
การศึกษาตามหลักสูตรปริญญาคุณวุฒิปบัณฑิต

.....คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย
(ศาสตราจารย์ นายแพทย์ ศุภวัฒน์ ชูติวงศ์)

คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์

.....ประธานกรรมการ
(ศาสตราจารย์ สุมน อมรวิวัฒน์)

.....อาจารย์ที่ปรึกษา
(รองศาสตราจารย์ ดร. ชนิตา รักษ์พลเมือง)

.....อาจารย์ที่ปรึกษาร่วม
(อาจารย์ ดร. เสีลาภรณ์ บัวสาย)

.....กรรมการ
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ทิพวรรณ เลขะวงษ์)

.....กรรมการ
(ดร. นันทสาร สีตลับ)

วิมลลักษณ์ ชูชาติ : การนำเสนอรูปแบบของกระบวนการสร้างเครือข่ายการเรียนรู้สำหรับการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้
(PROPOSE PROCESS MODELS OF LEARNING NETWORK FOR FOREST RESOURCES
CONSERVATION) อ. ที่ปรึกษา : รศ. ดร. ชนิดา รัชชพลเมือง, อ.ที่ปรึกษาร่วม : อ. ดร.เสถียรภรณ์ บัวสาย,
253 หน้า. ISBN 974-637-362-5.

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์รูปแบบและปัจจัยในการสร้างเครือข่ายการเรียนรู้ที่ประสพผลสำเร็จในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ และเพื่อนำเสนอรูปแบบของกระบวนการสร้างเครือข่ายการเรียนรู้สำหรับการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ พื้นที่ที่ศึกษา ได้แก่ เครือข่ายการเรียนรู้ของกลุ่มอัยกเมืองน่าน เครือข่ายการเรียนรู้ของกลุ่มอนุรักษ์แม่น้ำแควง เครือข่ายการเรียนรู้ขององค์กรชุมชน กลุ่มน้ำแม่จัน-แม่สะลอง และเครือข่ายการเรียนรู้ขององค์กรชุมชนบ้านป่านอก ผู้วิจัยใช้เวลาในการเก็บรวบรวมข้อมูลและตั้งกระทห้ข้อมูลเป็นเวลา 16 เดือน การเก็บรวบรวมข้อมูลใช้การสัมภาษณ์แบบเจาะลึก สัมภาษณ์แบบกลุ่ม การสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วมและการศึกษาเอกสาร รูปแบบของกระบวนการสร้างเครือข่ายการเรียนรู้สำหรับการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ ที่นำเสนอได้ผ่านการตรวจสอบจากผู้ทรงคุณวุฒิในหน่วยงานและองค์กรที่เกี่ยวข้อง

ผลการวิจัยพบว่า

1. องค์ประกอบหลักของเครือข่ายการเรียนรู้ได้แก่ คน ความรู้ และทรัพยากร ศักยภาพขึ้นอยู่กับผู้นำสามารถเชื่อมความรู้เก่าและใหม่ที่เกี่ยวข้องกับป็นการรวมพลังคนในชุมชนให้เห็นความสำคัญของการอนุรักษ์ป่าไม้

กระบวนการเรียนรู้ในเครือข่ายมีการนำความเชื่อ วัฒนธรรม ประเพณี ของท้องถิ่นเป็นฐานในการสร้างความตระหนักต่อปัญหา และการถ่ายทอดความรู้ในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ สมาชิกเรียนรู้ร่วมกันโดยใช้เวทีแลกเปลี่ยนการเรียนรู้และมีการจัดกิจกรรมการเรียนรู้แบบทางการเพื่อถ่ายทอดวิทยาการสมัยใหม่ในการแก้ปัญหาของชุมชน

2. ปัจจัยในการสร้างเครือข่ายการเรียนรู้ ได้แก่ ผู้นำที่ได้รับความศรัทธา และมีความมุ่งมั่นในการแก้ปัญหาชุมชน การสร้างความเข้มแข็งให้แก่องค์กรชุมชน การประสานภูมิปัญญาท้องถิ่นกับวิทยาการสมัยใหม่ และกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันอย่างมีปฏิสัมพันธ์

3. รูปแบบของกระบวนการสร้างเครือข่ายการเรียนรู้ที่นำเสนอ

3.1 เครือข่ายการเรียนรู้ที่ประสบความสำเร็จ พัฒนาจากเครือข่ายระดับ คน-คน ไปสู่คน-กลุ่ม และกลุ่ม-กลุ่ม

3.2 กระบวนการสร้างเครือข่ายการเรียนรู้

(1) การก่อตัวเริ่มจากการสร้างผู้นำ โดยอาจเป็นผู้นำตามธรรมชาติ หรืออาจเป็นผู้นำภายในหรือภายนอกชุมชน ที่ได้รับการสนับสนุนให้แก้ปัญหาของชุมชน

(2) การขยายและการเชื่อมประสานเน้นการสร้างการรวมกลุ่มให้เกิดองค์กรชุมชนที่เข้มแข็ง การร่วมแก้ปัญหาการเรียนรู้ร่วมกันอย่างมีปฏิสัมพันธ์ พัฒนาฐานความรู้เดิมและสร้างองค์ความรู้ใหม่ซึ่งเชื่อมโยงภูมิปัญญาเดิมและวิทยาการสมัยใหม่

(3) การดำรงอยู่เน้นให้สมาชิกของเครือข่ายมีการร่วมกิจกรรมการเรียนรู้กิจกรรมอย่างต่อเนื่อง พัฒนาศักยภาพของสมาชิกในการเรียนรู้ปฏิสัมพันธ์ และร่วมแก้ปัญหาตลอดจนมีการขยายพื้นที่เครือข่ายที่สนับสนุนกิจกรรมโดยมีการวางแผนอย่างมีเป้าหมาย

ภาควิชา สार्विकศึกษา

สาขาวิชา พัฒศึกษา

ปีการศึกษา 2540

ลายมือชื่อนิสิต วิมลลักษณ์ ชูชาติ

ลายมือชื่ออาจารย์ที่ปรึกษา

ลายมือชื่ออาจารย์ที่ปรึกษาร่วม

C543496

: MAJOR EDUCATION DEVELOPMENT

KEY WORD: LEARNING NETWORK/PROCESS MODELS

WIMOLLUCK CHUCHAT : PROPOSED MODELS OF LEARNING NETWORK
FOR FOREST RESOURCES CONSERVATION.

THESIS ADVISOR : ASSOC. PROF. CHANITA RUKSPOLLMUANG. Ph.D.

THESIS CO-ADVISOR : SILAPORN BUASAI . Ph.D. 253 pp. ISBN 974-637-362-5

The objectives of this study are to analyze models and factors relating to the formulation of successful learning network for forest resources conservation and to propose models of the process in organizing the learning network. Data were collected from selected case studies of 4 learning network in Nan, Chiang mai and Chiang rai provinces. Indepth interview, group interview, non-participation observation and documentary research were utilized for data collection. Expert judgement was employed to validate for proposed process models of learning network.

Findings are as follows :

1. The major components of learning network are people, body of knowledge, and resources. People referred mainly to the leaders who play active roles in solving community problems. The body of knowledge was utilized and built from local wisdom and modern knowledge. Natural resources in the community determined community potentials in their problem solving.

Local tradition and culture was the basis for problem-awareness and knowledge dissemination in forest resources conservation. Members of the learning network use forum for exchanging their learnings. Also, formal training were provided.

2. Relating factors of the learning network formulation were that the leaders must obtain faith from community and have strong intention in solving the problem. Community organizations must be strengthened. Local wisdom and modern knowledge must be both utilized. Interactive group learning should be employed in their learning process.

3. Proposed process model of learning network :

3.1 Successful learning networks were developed from individual- individual level to individual-group level and group-to-group level.

3.2 Formulation process were as follows :

(1) The emergence of learning network demanded for leaders of the network who would initiate community problem-solving. These leaders were not necessary to be local people.

(2) The expansion and extension of learning network emphasized the strengthening of community organization, participation in problem-solving, interactive group learning as well as the development and formation of knowledge which linked local wisdom and modern knowledge.

(3) The existence of learning network depended on provision and continuation of learning activities for the members, strengthening their potentialities in interactive learning and problem-solving. Extention to supporting networks must also be purposefully planned.

ภาควิชา..... สาขาคณะศึกษาศาสตร์.....

สาขาวิชา..... ศึกษาศาสตร์.....

ปีการศึกษา..... 2540.....

ลายมือชื่อนิสิต..... *Wimolluck Chuchat*.....

ลายมือชื่ออาจารย์ที่ปรึกษา..... *Chanita Rukspolmuang*.....

ลายมือชื่ออาจารย์ที่ปรึกษาร่วม..... *Silaporn Buasai*.....

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จลงไปได้ด้วยความกรุณาช่วยเหลืออย่างดียิ่งของคณาจารย์ ภาควิชาสารัตถศึกษา คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย โดยเฉพาะอย่างยิ่ง รองศาสตราจารย์ ดร.ชนิดา รัศมีพลเมือง อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ ซึ่งท่านได้ให้คำแนะนำและข้อคิดเห็นต่าง ๆ ในการวิจัยมาด้วยดีตลอด นอกจากนี้ยังได้รับความรู้ด้านเครือข่ายการเรียนรู้และการชี้แนะเพิ่มเติม เป็นอย่างดียิ่งจาก ดร.เสถียรธรรม บัวสาย อาจารย์ที่ปรึกษาร่วม จึงขอกราบขอบพระคุณอาจารย์ทั้งสองท่านเป็นอย่างสูงไว้ ณ โอกาสนี้

ขอกราบขอบพระคุณ ศาสตราจารย์ สุมน อมรวิวัฒน์ ประธานกรรมการ ผู้ช่วย ศาสตราจารย์ ดร.ทิพวรรณ เลขะวณิช กรรมการ และ ดร.นันทสาร สีสลับ กรรมการ ที่กรุณาสละ เวลาให้คำแนะนำและข้อคิดเห็นในการวิจัย รวมทั้งข้อเสนอแนะที่เป็นประโยชน์และมีคุณค่ายิ่งต่อการแก้ไขปรับปรุงงานวิจัยให้มีความสมบูรณ์ยิ่งขึ้น

ขอกราบขอบพระคุณ ดร.รุ่ง แก้วแดง เลขาธิการคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ ที่กรุณาให้การสนับสนุนในการทำวิจัยอีกทั้งให้ขวัญกำลังใจตลอดจนให้คำแนะนำและข้อคิดเห็นต่าง ๆ อยู่เสมอ ขอขอบคุณบุคลากรของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติทุกท่านที่กรุณา ให้กำลังใจและให้ความช่วยเหลือในด้านข้อมูลต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัยมาโดยตลอด และขอขอบคุณบุคลากรของสำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติที่กรุณาให้การสนับสนุนในด้าน ข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับการวิจัย

ขอกราบขอบพระคุณผู้ทรงคุณวุฒิทุกท่าน ได้แก่ ศาสตราจารย์ ดร.เอกวิทย์ ณ ถลาง ผู้ช่วยศาสตราจารย์ จิตรกร คิ่งเกษมสุข อาจารย์อรธเทพ วงศ์วิชัย อาจารย์สามารถ จันทร์สุรย์ อาจารย์วิจิต นันทสุวรรณ อาจารย์จันทรงค์ แรกพินิจ และอาจารย์ประทีป อินแสง ซึ่งท่านเหล่านี้ ได้ให้คำแนะนำและข้อคิดเห็นต่าง ๆ ในการวิจัยมาด้วยดีตลอด ขอขอบคุณสมาชิกเครือข่าย ภูมิปัญญาไทย ซึ่งประกอบไปด้วยหน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน และองค์กรพัฒนาเอกชนทั้งใน ส่วนกลางและส่วนภูมิภาคที่กรุณาให้ข้อมูลสำคัญของแต่ละหน่วยงานและข้อมูลของแต่ละพื้นที่ และขอขอบคุณมูลนิธิหมู่บ้านและเจ้าหน้าที่ทุกท่านที่ได้ให้ความช่วยเหลือในเรื่องสถานที่และ ข้อมูลต่าง ๆ มาด้วยดี

ท้ายนี้ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณคุณพ่อผู้ซึ่งล่วงลับไปแล้ว ที่ท่านเป็นแรงบันดาลใจที่ทำให้ผู้วิจัยประสบความสำเร็จในครั้งนี้ และขอกราบขอบพระคุณคุณแม่ ผู้เป็นกำลังสำคัญที่สุดที่สนับสนุนทั้งด้านการเงินและให้กำลังใจแก่ผู้วิจัยเสมอมาจนสำเร็จการศึกษา และขอใจน้อม ๆ ทุกคนที่ช่วยเป็นกำลังใจมาโดยตลอด

วิมลลักษณ์ ชูชาติ

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย.....	ก
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	ข
กิตติกรรมประกาศ.....	ค
สารบัญ.....	ง
สารบัญตาราง.....	ช
สารบัญภาพ.....	ซ
สารบัญแผนที่.....	ณ
บทที่	
1 บทนำ.....	1
1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา.....	1
1.2 วัตถุประสงค์ของการศึกษา.....	3
1.3 ขอบเขตของการศึกษา.....	4
1.4 ข้อตกลงเบื้องต้น.....	4
1.5 แนวความคิดที่ใช้ในการวิจัย.....	5
1.6 ข้อจำกัดของงานวิจัย.....	6
1.7 นิยามศัพท์เฉพาะ.....	7
1.8 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ.....	10
2 เอกสารและวรรณคดีที่เกี่ยวข้อง.....	11
2.1 สภาพทั่วไปและความสำคัญของป่าไม้ภาคเหนือ.....	11
2.2 การอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้.....	12
2.3 แนวคิดการศึกษาในวิถีมุขมนตรี.....	20
2.4 เครื่องมือการเรียนรู้และกระบวนการสร้างเครื่องมือการเรียนรู้.....	28
3 วิธีดำเนินการวิจัย.....	51
3.1 ขั้นตอนการวิจัย.....	51
3.2 วิธีดำเนินการวิจัย.....	51
3.3 การนำเสนอและตรวจสอบรูปแบบของกระบวนการสร้างเครื่องมือ การเรียนรู้ในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้.....	63

4	รูปแบบและกระบวนการสร้างเครือข่ายการเรียนรู้ ในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้.....	69
	4.1 กรณีศึกษาที่ 1 เครือข่ายการเรียนรู้ของกลุ่มฮักเมืองน่าน.....	69
	4.2 กรณีศึกษาที่ 2 เครือข่ายการเรียนรู้ของกลุ่มอนุรักษ์ลุ่มน้ำแม่วาง.....	101
	4.3 กรณีศึกษาที่ 3 เครือข่ายการเรียนรู้ขององค์กรชุมชนอนุรักษ์ ลุ่มน้ำลุ่มน้ำแม่วาง-แม่สะลอง.....	123
	4.4 กรณีศึกษาที่ 4 เครือข่ายการเรียนรู้ขององค์กรชุมชนบ้านป่านอค.....	145
5	ปัจจัยในการสร้างเครือข่ายการเรียนรู้.....	170
	5.1 ตอนที่ 1 การวิเคราะห์ปัจจัยในการสร้างเครือข่ายการเรียนรู้ ในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้.....	170
	กรณีศึกษาที่ 1 เครือข่ายการเรียนรู้ในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ ของกลุ่มฮักเมืองน่าน.....	170
	กรณีศึกษาที่ 2 เครือข่ายการเรียนรู้ในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ ของกลุ่มอนุรักษ์ลุ่มน้ำแม่วาง.....	174
	กรณีศึกษาที่ 3 เครือข่ายการเรียนรู้ในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ ของกลุ่มอนุรักษ์ลุ่มน้ำแม่จัน-แม่สะลอง.....	177
	กรณีศึกษาที่ 4 เครือข่ายการเรียนรู้ในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ ขององค์กรชุมชนบ้านป่านอค.....	180
	5.2 ตอนที่ 2 ปัจจัยร่วมและปัจจัยเฉพาะในการสร้างเครือข่าย การเรียนรู้ในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้.....	183
	5.2.1 ปัจจัยร่วม.....	183
	5.2.2 ปัจจัยเฉพาะ.....	184
6	การนำเสนอและตรวจสอบรูปแบบในการสร้างเครือข่ายการเรียนรู้ ในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้.....	187
	6.1 การวิเคราะห์รูปแบบและปัจจัยในการสร้างเครือข่าย การเรียนรู้ ในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้	187
	6.2 ผลการตรวจสอบรูปแบบของกระบวนการสร้างเครือข่าย การเรียนรู้ในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้.....	192

7	บทสรุป อภิปรายและข้อเสนอแนะ.....	193
	7.1 บทสรุป.....	193
	7.2 อภิปรายผลการวิจัย.....	196
	7.3 ข้อเสนอแนะ.....	204
	รายการอ้างอิง.....	206
	ภาคผนวก.....	213
	เอกสารที่ใช้ในการรวบรวมข้อมูล.....	214
	คำถามหลักในการวิจัย.....	230
	แบบสังเกต.....	232
	ตัวอย่างหลักสูตรปกากะฉะฉอ.....	234
	รูปภาพประกอบกรณีศึกษา.....	241
	ประวัติผู้วิจัย.....	254

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

สารบัญตาราง

ตารางที่		หน้า
1	ตารางวิเคราะห์รูปแบบของกระบวนการสร้างเครือข่าย.....	44
2	ตารางแสดงรูปแบบของกระบวนการสร้างเครือข่ายการเรียนรู้ ปัจจัยในการสร้างเครือข่ายการเรียนรู้ และรูปแบบในการสร้างเครือข่ายการเรียนรู้.....	46
3	แสดงวิธีการวิจัย เครื่องมือในการวิจัยและการตรวจสอบ ความเที่ยงตรงของข้อมูล.....	65
4	แสดงความเห็นของผู้ทรงคุณวุฒิต่อรูปแบบของกระบวนการสร้าง เครือข่ายการเรียนรู้ในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้.....	66-67
5	แสดงรูปแบบกระบวนการสร้างเครือข่ายการเรียนรู้ ในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้.....	182
6	แสดงรูปแบบกระบวนการสร้างเครือข่ายการเรียนรู้ในการอนุรักษ์ ทรัพยากรป่าไม้.....	187

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

สารบัญแผนภาพ

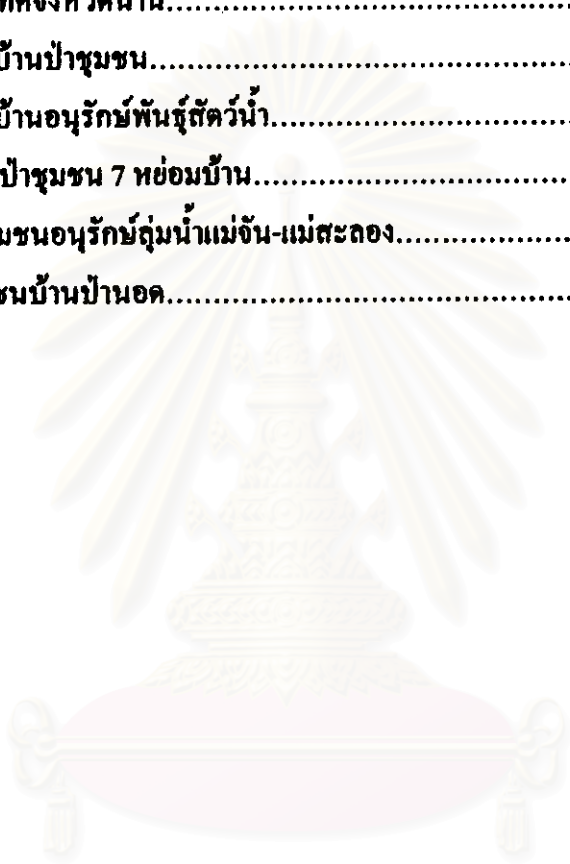
แผนภาพที่		หน้า
1	แสดงโครงสร้างของกลุ่มชักเมืองน่าน.....	80
2	แสดงการแตกแขนงของความรู้ของเครือข่ายการเรียนรู้.....	92
3	แสดงเครือข่ายการเรียนรู้ของกลุ่มอนุรักษ์กลุ่มน้ำแม่วาง.....	170
4	แสดงเครือข่ายการเรียนรู้ขององค์กรชุมชนอนุรักษ์กลุ่มน้ำแม่จัน-แม่ตะลุง.....	177
5	แสดงเครือข่ายการเรียนรู้ขององค์กรชุมชนบ้านป่านอก.....	180

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

สารบัญแนที่

แนที่		หน้า
1	แสดงแนที่จังหวัดน่าน.....	72
2	แสดงภูมิประเทศจังหวัดน่าน.....	73
3	แสดงที่ตั้งหมู่บ้านป่าชุมชน.....	74
4	แสดงที่ตั้งหมู่บ้านอนุรักษ์พันธุัฒ์ควน้ำ.....	75
5	แสดงขอบเขตป่าชุมชน 7 หย่อมบ้าน.....	103
6	แสดงแนที่ชุมชนอนุรักษ์ภู่มน้ำแม่จัน-แม่สะลอง.....	124
7	แสดงที่ตั้งชุมชนบ้านป่านอก.....	147

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย